

Carstva ne mogu biti pusti bez raje. Radi oživljavanja (privredne aktivnosti — primjedba H. K.) i naseljavanja, treba se obazrijeti i smilovati na raju«. Treba isjaći da se, osim nasilnog naseljavanja ornogorskih porodica na Glasinac i njegovu širu okolinu iz 1714., migraciona kretanja hrišćanskog stanovništva u narednim decenijama XVIII stoljeća odvijaju bez ikakvog nasilja.

Knjiga Enesa Pelidije *Bosanski ejalet od Karlovačkog do Požarevačkog mira 1699—1718.* obrađuje jedno važno razdoblje bosanskohercegovačke povijesti u kojem su otpočeli oni procesi koji su sudbinski utjecali na dalji razvoj bosanskohercegovačkog društva. Autor je napisao djelo analitičko-sintetičkog karaktera, dobro argumentirano izvornom građom, i podsticajno za dalja istraživanja.

Husnija Kamberović

KORČULA U REVOLUCIONARNOM RADNIČKOM POKRETU I NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI I SOCIJALISTIČKOJ REVOLUCIJI 1919. — 1945. (ZBORNİK)

Izdavači: Skupština općine Korčula, Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Grafički zavod Hrvatske, Split 1989.

Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1919—1945. vrlo je opsežna knjiga. Sadrži ukupno 913 stranica bez priloga (faksimila dokumenata i dokumentarnih slika). U knjizi se nalaze prilozi čiji su zažeci izloženi na znanstvenom skupu »Korčula u revolucionarnom radničkom pokretu, narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji« koji je održan u gradu Korčuli 1984. godine. U zborniku ima 65 priloga. Prilozi su u zborniku sistematizirani i prezentirani u dva djela, prvi obuhvaća nastavak i razvoj revolucionarnog radničkog pokreta od 1919 do 1941. a drugi obuhvaća NOB i socijalističku revoluciju 1941 — 1945. Treba napomenuti da redakcionom odboru i stručnim redaktorima nije uspjelo slijediti spomenuti kronološko-metodoliški koncept za što su svakako najviše odgovorni autori koji tekstom nisu uspjeli slijediti naslov teme nepotrebno ga širili. Navedena primjedba najviše se odnosi na priloge drugog dijela Zbornika u kojima iako su trebali pisati o događajima iz NOB-e pišu i o predratnom razdoblju. Zbog toga je osnovni tekst Zbornika postao još opširniji što u konkretnom slučaju nije bilo potrebno. Citirajući tekstove ovog Zbornika uočava se nesklad u znanstvenom nivou pojedinih priloga pri čemu treba naglasiti da neki prilozi zaslužuju svaku pohvalu, pogotovo zato jer predstavljaju značajan doprinos upoznavanju novije povijesti otoka Korčule. To su uglavnom oni prilozi koji obuhvaćaju cjeline pojedinih odnosa i događaja a koji prezentiraju zbivanja znanstveno koristeći pri tome izvornu građu, selektirajući nevažne i nebitne događaje, ostajući na opisu samo onih zbivanja koja su bila značajna za prošlost otoka u dotičnom razdoblju. Ima priloga koji nisu pisani spomenutim metodološkim uzorkom a koji sjećanja dopunjuju izvornom građom ili novinskim člancima. Među ovom skupinom priloga ima korisnih i kvalitetnih priloga.

Osnovna slabost Zbornika je u tome što se mnogi događaji i pojave ponavljaju u pojedinim prilogima. Ponavljanja sama po sebi ne bi trebala značiti nedostatak kad bi problem sagledavao s različitih aspekata u kojima bi se suprostavljena mišljenja argumentirano prezentirala, što u ovom primjeru ne može konstatirati jer sve ostaje na goloj naraciji i prepričavanju dokumenata i iznošenju sjećanja. Zato je trebalo provesti rigorozniju selekciju i čišćenje tekstova od suvišnih ponavljanja. Na više mjesta tiskani su isti statistički podaci, izvorna građa (najviše policijski i žandarski izvještaji) novinski članci i slično. Zbog velikog broja priloga u kojima se opisuju epizode iz pojedinih razdoblja povijesti korčulanskih mjesta, Zbornik je dobio na opširnosti ali se time nije podigla njegova znanstvena vrijednost. U cilju da svako mjesto otoka bude zastupljeno prilogima došlo je do te opširnosti koja se mogla izbjeći inzistiranjem na prethodno utvrđenim naslovima tema. Trebalo je spriječiti da svaki autor bira svoju temu i da se tako omoguće ponavljanja. Neki su autori pojedinih priloga zbog nepoznavanja osnovnih metodoloških principa prepričavali opće poznate događaje povijesti jugoslavenskih naroda i narodnosti i to često nevjesto i loše i tamo gdje to nije potrebno. Loše je u svemu tome to što se to javlja na više mjesta. Tekst je zbog toga postajao još opširniji što u konkretnom slučaju nije bilo potrebno. Nedostatak Zbornika a prema tome i znanstvenog skupa je u tome što su ostala neobrađena neka značajna pitanja koja je trebalo obraditi na nivou cjeline. Tako u Zborniku nema priloga koji prikazuje razvitak omladinskog pokreta, SKOJ-a i AFŽ-a za čitav korčulanski kotar i područje na kojem je djelovao Kotarski komitet KPH Korčula. Postoje samo o tome prilozi za neka mjesta na otoku.

Vojna komponenta NOB-e dobro je i vrlo stručno obrađena. Može se ustvrditi da prilozi iz te tematike u drugom dijelu Zbornika dominiraju. Međutim, reklo bi se da su ostale komponente NOB-e oskudnije obrađene. Nedostaje više priloga o razvitku narodne vlasti kao i priloga u kojima bi se analizirao odnos građanskih stranaka prema NOB-i, pogotovo na nivou sinteze. Ne bi se moglo reći da takvih podataka nema u sadržajima pojedinih priloga ali su ista razbacana i nesistematizirana. Istina, iz ove domene postoje dva kvalitetna priloga jedan od dr M. Ujdurovića a drugi od mr Marka Andrijića, međutim to nije dovoljno, trebalo ih je biti više.

Neki prilozi Zbornika imaju polemičan ton što je svakako dobro. Polemika se vodila o malom broju pitanja, među koje izdvajamo pitanje tzv. oportunitizma KK KPH Korčula vezanog za stav prema poduzimanju oružanih akcija na otoku Korčuli. Ono što umanjuje značenje te polemike je u tome što oni koji su zastupali mišljenje da je partijsko rukovodstvo otoka Korčule zaista okljevalo u poduzimanju oružanih akcija na otoku nisu kritičnije prišli ocjenama Pokrajinskog rukovodstva KPH za Dalmaciju koje je ono dalo tadašnjem rukovodstvu NOP-a na otoku Korčuli. Čini se da je ipak prilog B. Marinovića (»Narodnooslobodilački pokret na Korčuli od lipnja 1941. do srpnja 1942) tom problemu najtrezvenije i najrealističnije prišao osporavajući ocjene o navodnom oportunitizmu, dokumentirajući to i činjenicama. Marinović u vezi s tim posebno kritizira Sibua Kvesića i njegove ocjene u vezi s ustankom na Korčuli navedene u knjizi »Dalmacija u NOB-i«. Marinović ističe, da je održano znanstveno savjetovanje posljednja prilika da se NOP-u na Korčuli otklone etikete oportunitizma koje su »(. . .) namrčile njegovu povijest« i koje su »(. . .) dovele u pitanje temelje na

kojima će se ona pisati«. Čitajući priloge Zbornika i kritički prosuđujući ocjene o navodnom oportunističkom kao i način na koji su one donesene od strane viših partijskih foruma s pravom se može ustvrditi ispravnost i istinitost stavova B. Marinovića. B. Marinović opravdano ustaje protiv klišeja, voluntarizma, nekritičnosti, odnosno prestroge kritičnosti koja nije uzimala u obzir uvjete pod kojima se pokret na otoku Korčuli razvijao. Marinović, poznavajući prilike u to vrijeme na otoku realno sagledava odnose snaga ukazujući na nerealnost zahtjeva koje su partijskom rukovodstvu otoka upućivali viši organi NOP-a u Dalmaciji.

Iz sadržaja većine priloga je vidljivo da se bez dovoljno kritičnosti prilazi opisu razvitka NOP-a od smjene ranijeg i postavljanja novog rukovodstva koje je trebalo da prestane s spomenutim oportunističkom. Uglavnom, uloga tog rukovodstva se glorificira. Međutim, kad se sumiraju rezultati oružanih akcija od sredine 1942. do kapitulacije Italije koje su poduzete na otoku dolazi do zaključka da oni nisu bili spektakularni. Osim dvije do tri diverzije manjeg značenja, nikakvih oružanih akcija na otoku nije bilo. Značenje učešća otoka Korčule u NOB-i i u ovom razdoblju ostala je mobilizacija snaga za NOP pridobijanjem dobrovoljaca koji su se upućivali u partizanske jedinice na kopnu kao i prikupljanje materijalnih sredstava za NOP a što je bila i politika ranijeg rukovodstva.

Nema sumnje da je to bila realnost uvjeta pod kojima se NOP na otoku razvijao. Prilog B. Marinovića u mnogočemu rasvjetljava tadašnje odnose u rukovodstvu NOP-a na otoku iako je i on ostavio po strani ocjenu opravdanosti izbora novog rukovodstva. Ovim prikazom ukazat ćemo i na još jedno pitanje preko kojeg se nekritički prošlo. To je pitanje osnivanja prvih partizanskih organizacija na otoku, posebno u Blatu i Veloj Luci. O tim počecima nema pisanih dokumenata pa se tvrdnje uglavnom zasnivaju na navodnim sjećanjima koja su unijeta u prigodne referate a kasnije i u knjige koje razni amateri koji pišu lokalnu povijest koriste kao izvor, citirajući sve to u svojim radovima. U revolucionarnom poslijeratnom zanosu svatko je početak svoje partijske organizacije želio pomaknuti što bliže oktobarskoj revoluciji i pobunama mornara. Čini se da je to i slučaj s tvrdnjama da je partijska organizacija u Blatu osnovana 1919. a u Veloj Luci 1921.

Pri tome se ne naznačuje karakter i način djelovanja tih organizacija. Treba napomenuti da je otok Korčula tek 1921. oslobođena od talijanske okupacije a da ranije na otoku nije bilo socijaldemokratskih i drugih sličnih radničkih organizacija čiji je rad bilo moguće nakon rata obnoviti pa i pod talijanskom okupacijom. Sve to ne znači da u Blatu ili pak u Veloj Luci nije moglo biti ljudi koji su simpatizirali s komunističkim idejama koje su čak i mogli javno iznositi. Međutim, to još uvijek ne znači da je postojao organizirani rad i partijska organiziranost. Prema izvornoj građi spomenute datume treba pomaknuti unazad u 1923. za Blato i 1925. za Velu Luku što je vidljivo iz pojedinih priloga Zbornika a u kojima se ti izvori donose. Čini se da su neki autori socijalno nezadovoljstvo težaka neposredno nakon rata ocijenili kao rezultat organiziranog rada komunista za što zaista nema uporišta u izvornoj građi.

Ovih nekoliko kritičnih ocjena nema cilj da umanjí vrijednost Zbornika u cjelini. Veliki broj priloga poslužit će historičarima da napišu sintezu povijesti otoka između dva rata i u NOB-i pogotovo zato jer su prilozi Zbornika vrlo raznoliki, uz priloge o političkom, gospodarskom, i društvenom razvoju otoka Zbornik sadrži i druge priloge kojima se svestrano ra-

svjetljava prošlost otoka Korčule od 1919. do 1945., posebno se to odnosi priloge kojima se daje prikaz razvitka škola i kulturnih društava na otoku.

Na kraju treba istaći da je Zbornik ugledao svjetlo dana pet godina nakon znanstvenog skupa što treba svakako zahvaliti Skupštini općine Korčula koja je u ovoj velikoj novčanoj krizi snašla mogućnosti da realizira ovaj zaista vrijedan Zbornik kojim se donekle zaokružuje povijesna građa koja je dosad tiskana u više korčulanskih zbornika.

Franko Mirošević

DOKUMENTI O SPOLJNOJ POLITICI SFRJ 1941—1945. I i II

Izdavač: Savezni sekretarijat za inozemne poslove — Centar za informaciono-dokumentarne poslove Beograd, 1988. i 1989.

Izdavačkim programom Saveznog sekretarijata za inozemne poslove predviđeno je da se u okviru edicije »Dokumenti o spoljnoj politici SFRJ« objave tri zbirke vanjskopolitičkih dokumenata:

1. Zbirka ratnog perioda 1941—1945 (crveno plava edicija)
2. Zbirka javnih dokumenata (Plava edicija)
3. Zbirka diplomatskih povjerljivih, neobjavljenih dokumenata (Crvena edicija)

U ovom prikazu riječ je o Zbirci dokumenata ratnog perioda (Crveno plava edicija). U prvom tomu te edicije nalaze se vanjsko politički dokumenti narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije i kraljevske vlade koji su objavljeni nakon osnivanja jedinstvene vlade Demokratske federativne Jugoslavije. Ova edicija je značajna u tome što se u njoj po prvi puta objavljuju neki do sada neobjavljeni povjerljivi diplomatski dokumenti. U vezi s tim potrebno je naglasiti da su u ovoj zbirci spojeni javni i povjerljivi dokumenti. Izdavač smatra da je to bilo potrebno učiniti da se cjelovito prikaže jugoslavenska vanjska politika u doba rata. Objavljivanje povjerljivih dokumenata omogućeno je činjenicom što je prije dvije godine skraćen embargo s 50 na 30 godina za objavu tih dokumenata. Dokumenti kraljevske jugoslavenske vlade i dokumenti narodnooslobodilačkog pokreta u zbirci su svrstani u njen glavni dio a ne u priloge. Izdavač to obrazlaže činjenicom da aprilski vojni slom Kraljevine Jugoslavije nije značio prekid njezinog međunarodnog kontinuiteta, odnosno njezine državnosti kao i to da su veliki saveznici antihitlerovske koalicije priznavali integritet Kraljevine Jugoslavije i održavali s njom diplomatske odnose.

Prvi tom ove edicije sadrži 270 dokumenata i 25 priloga tiskanih na 473 stranice. Drugi tom obuhvaća 229 dokumenata i 16 priloga tiskanih na 380 stranica. Dokumenti tiskani u ovom tomu obuhvaćaju period između II zasjedanja AVNOJ-a i prestanka rada Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (29. 11. 1943. do 5. 03. 1945.)

Svaki dokument čini cjelinu za sebe pa je čitaocu teško predočiti i dati iscrpniji prikaz cjelovite građe koja se u zborniku donosi. Međutim, ipak se na temelju sadržaja dokumenata može izvršiti njihovo sadržajno povezivanje i sistematizacija ako ne u pojedinostima a onda u širem smislu da čitaocu omogućimo lakše snalaženje u čitanju pojedinih dokumenata

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 23

ZAGREB

1990.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije SR Hrvatske pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.